

Sygn. akt II CSK 468/17

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 26 stycznia 2018 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Henryk Pietrkowski (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Paweł Grzegorzczuk

SSN Karol Weitz

w sprawie z powództwa PUHP G. Spółki z ograniczoną odpowiedzialnością H.
Spółki komandytowej z siedzibą w G.
przeciwko R. B., K. Z. i R. B.
o zapłatę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym
w Izbie Cywilnej w dniu 26 stycznia 2018 r.,
skargi kasacyjnej pozwanych
od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)
z dnia 27 stycznia 2017 r., sygn. akt I ACa (...),

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu w (...) do ponownego rozpoznania i
rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Powodowa Spółka żądała zasądzenia od wspólników spółki jawnej „H.”
zapłaty solidarnie od pozwanych R. B., K. Z. i R. B. kwoty 82.416,11 zł z odsetkami

- z tytułu niezapłaconej ceny towarów sprzedanych w okresie od 24 września do 13 października 2013 r., wskazując terminy płatności poszczególnych dostaw towarów.

Sąd Okręgowy w P. wyrokiem z dnia 25 stycznia 2016 r. uwzględnił powództwo w całości.

W postępowaniu apelacyjnym, na rozprawie w dniu 9 listopada 2016 r. strona powodowa cofnęła częściowo powództwo, bowiem spółka „H.”, po ogłoszeniu w dniu 13 lutego 2014 r. jej upadłości z możliwością zawarcia układu, wykonując układ zatwierdzony postanowieniem Sądu z dnia 1 marca 2016 r. zaspokoiła częściowo należność przysługującą stronie powodowej. Sąd Apelacyjny w (...) wyrokiem z dnia 27 stycznia 2017 r. - uwzględniając ograniczenie powództwa - zmienił wyrok Sądu Okręgowego w ten sposób, że zasądził na rzecz strony powodowej od pozwanych solidarnie kwotę 76.770,15 zł z odsetkami szczegółowo określonymi w wyroku. Na postanowienie o nadaniu temu wyrokowi klauzuli wykonalności pozwany K. Z. złożył zażalenie, które Sąd Apelacyjny postanowieniem z dnia 10 kwietnia 2017 r. odrzucił, jako niedopuszczalne w świetle uregulowań przyjętych w art. 394¹ i 394² § 1 k.p.c., wskazując na uboczu, że brak jest podstaw prawnych, aby w treści klauzuli wykonalności określać zakres egzekwowalności świadczenia, jeśli zastrzeżenia takiego nie zawiera tytuł egzekucyjny.

W innej, wcześniej wytoczonej sprawie z powództwa powodowej Spółki przeciwko spółce „H.” (sygn. akt IX GC (...)) o zapłatę należności z tego samego tytułu co w niniejszej sprawie, Sąd Okręgowy w P. wyrokiem z dnia 22 lipca 2014 r. zasądził na rzecz strony powodowej od spółki „H.” kwotę 77 277,78 zł z odsetkami. Wyrokowi temu postanowieniem z dnia 17 września 2014 r. nadana została klauzula wykonalności.

Sądy obu instancji za bezzasadny uznały zarzut braku po stronie powodowej interesu prawnego w wytoczeniu powództwa, uzasadniony przez pozwanych tym, że strona powodowa dysponuje tytułem wykonawczym przeciwko pozwanej Spółce, wydanym we wspomnianej sprawie oznaczonej sygnaturą akt IX GC (...). Sąd Apelacyjny ponadto uznał, że w świetle art. 291 ust. 1 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. Prawo upadłościowe i naprawcze (tekst jedn. Dz. U. z 2009 r. Nr 175,

poz. 1361 ze zm., dalej jako „p.u.n.”), układ zawarty przez Spółkę jawną „H.” nie ma wpływu na prawa strony powodowej w stosunku do pozwanych, jako współników tej Spółki.

W skardze kasacyjnej pozwani podnieśli zarzuty oparte na naruszeniu art. 319 w zw. z art. 391 § 1 k.p.c., art. 290 ust. 1, art. 291 ust. 1 p.u.n. w zw. z art. 22 § 2 k.s.h., art. 140 ust. 1 p.u.n. w zw. z art. 31 § 1 k.s.h., a na wypadek ich nie uwzględnienia wskazali na naruszenie art. 374 § 1 k.c. Wnosili o uchylenie zaskarżonego wyroku oraz zmianę wyroku Sądu Okręgowego przez oddalenie powództwa w całości oraz odpowiednie rozstrzygnięcie o kosztach postępowania za obie instancje oraz kosztach postępowania kasacyjnego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zarzuty naruszenia art. 290 ust. 1, art. 291 ust. 1 i art. 140 ust. 1 p.u.n. w zw. z art. 22 § 2 i 31 § 1 k.s.h., wymagają podjęcia rozważań odnośnie do wpływu układu zawartego przez spółkę jawną w postępowaniu upadłościowym na prawa wierzyciela wobec współnika jawnego.

Układ zawarty w postępowaniu upadłościowym - wbrew kwalifikowaniu go przez autora skargi kasacyjnej jako czynności prawnej - jest zdarzeniem prawnym o szczególnym charakterze, innym niż czynność prawna. Za taką oceną prawną układu przemawia okoliczność, że w przypadku czynności prawnej potrzebne są zgodne oświadczenia woli stron, natomiast do zawarcia układu zgoda wszystkich wierzycieli nie jest konieczna (art. 285 p.u.n.). Ponadto dla skuteczności układu jest wymagane jego zatwierdzenie przez sąd, natomiast w odniesieniu do skuteczności czynności prawnych takiego wymagania z oczywistych względów nie ma. Skoro układ nie jest czynnością prawną między dłużnikiem i wierzycielem, to nie mógł mieć zastosowania powołany w skardze art. 374 k.c. Przyjąć więc należało, że władcza czynność sądu państwowego w postaci zatwierdzenia układu, powoduje przekształcenie części umorzonych wierzytelności w zobowiązania naturalne nie zaś w nowację stosunku prawnego i wygaśnięcie stosownej części wierzytelności. Gdyby nawet przyjąć założenie, że układ jest czynnością prawną, to zastosowanie art. 374 § 1 k.c. nie byłoby możliwe ze względu na akcesoryjny charakter ustawowego zobowiązania współników spółki jawnej.

Zwolennicy zapatrywania, że zawarty przez spółkę jawną układ z wierzycielami nie wpływa na odpowiedzialność jej wspólników powołują się na wyjątkowy charakter art. 291 ust.1 p.u.n., który stanowi, że układ nie narusza praw wierzyciela wobec współdłużnika oraz poręczyciela upadłego, a także praw wynikających z hipoteki, zastawu, zastawu rejestrowego i hipoteki morskiej, jeżeli były one ustanowione na mieniu osoby trzeciej. Autorzy tego poglądu podkreślają, że przepis ten, jako norma prawna o szczególnym charakterze, przełamuje ogólne zasady akcesoryjnej odpowiedzialności, nie zaś odwrotnie, na co wyraźnie wskazuje potraktowanie w tym przepisie odpowiedzialności poręczyciela.

Odnosząc się do tego argumentu podnieść należy, że nie można go skutecznie powoływać przy ocenie odpowiedzialności wspólnika spółki jawnej. Zasady odpowiedzialności poręczyciela upadłego wobec wierzyciela nie są tożsame z zasadami, według których odpowiada wobec wierzyciela wspólnik spółki jawnej. Instytucja poręczenia solidarnego w zasadzie nie ma własnej regulacji. Przepis art. 881 k.c. przewiduje jedynie, że w braku odmiennego zastrzeżenia poręczyciel jest odpowiedzialny jak współdłużnik solidarny. Od chwili, gdy świadczenie dłużnika głównego staje się wymagalne wierzyciel może według swego uznania żądać całości lub części świadczenia od dłużnika głównego lub od poręczyciela. Reguły, według których wspólnik spółki jawnej odpowiada za dług spółki, są odmienne.

Za stanowiskiem przeciwnym, zgodnie z którym zawarcie przez spółkę jawną układu wpływa na zakres odpowiedzialności jej wspólników, przemawiają argumenty płynące z analizy stosunku między zobowiązaniem spółki a zobowiązaniem wspólników w spółce jawnej. Rozważania w tym zakresie warto poprzedzić stwierdzeniem, że spółka jawna jest podmiotem prawa (art. 8 § 1 k.s.h.). Podmiotowość prawna spółki jawnej prowadzi do wniosku, że wspólnicy spółki jawnej odpowiadają *ex lege* za cudzy dług. O podmiotowości spółki jawnej należy pamiętać przy interpretowaniu przepisów art. 22 § 2 w zw. z art. 31 k.s.h. W celu zrozumienia relacji zachodzących między tymi przepisami a także natury prawnej odpowiedzialności wspólników spółki jawnej za zobowiązania spółki konieczne jest ponadto - na co trafnie zwrócono uwagę w doktrynie - odróżnienie stosunków zobowiązaniowych oraz stosunków odpowiedzialności poszczególnych podmiotów

prawa cywilnego. Według koncepcji opartej na takim odróżnieniu wierzyciele spółki są uprawnieni w ramach stosunków prawnych odpowiedzialności każdego ze współników z uwagi na solidarną odpowiedzialność współników ze spółką. Wierzyciele spółki nie są jednak wierzycielami współników, a ci ich dłużnikami; współnicy ponoszą odpowiedzialność swymi majątkami tylko za długi innego podmiotu, to jest spółki.

Według art. 22 § 2 k.s.h. każdy współnik odpowiada za zobowiązania spółki bez ograniczenia całym swoim majątkiem, solidarnie z pozostałymi współnikami oraz ze spółką. W przepisie tym mamy więc do czynienia z ustawowym przypadkiem solidarności. Przypadki ustawowej solidarności nie mają jednolitego charakteru. Według przyjętej w literaturze systematyki wyróżnia się: solidarność wynikającą ze wspólnej lub jednakowej sytuacji dłużników, solidarność polegającą na udziale współdłużników w odpowiedzialności za tę samą szkodę oraz solidarność gwarancyjną, stwarzającą dodatkową gwarancję spełnienia zobowiązania. Solidarna odpowiedzialność współników, o której mowa w art. 22 § 2 k.s.h., ma charakter gwarancyjny, służy przede wszystkim wzmocnieniu pozycji wierzycieli, którzy mają możliwość dodatkowego zaspokojenia, o ile egzekucja z majątku spółki okaże się bezskuteczna. Zasada solidarnej odpowiedzialności współników jest modyfikowana treścią art. 31 § 1 k.s.h., który stanowi, że wierzyciel spółki może prowadzić egzekucję z majątku współnika w przypadku, gdy egzekucja z majątku spółki okaże się bezskuteczna (subsydiarna odpowiedzialność współnika). W płaszczyźnie postępowania egzekucyjnego regulację przyjętą w art. 31 k.s.h. uzupełnia art. 778¹ k.p.c. Mimo tego ograniczenia w zakresie egzekucji, wierzyciel jest uprawniony do wniesienia powództwa przeciwko współnikowi, zanim egzekucja z majątku spółki okaże się bezskuteczna (art. 31 § 2 k.s.h.). Innymi słowy, okoliczność, że egzekucja z majątku spółki okaże się lub okazała się bezskuteczna nie ma znaczenia dla rozstrzygnięcia o odpowiedzialności współników, jakie zapada w postępowaniu rozpoznawczym. Kwestia bezskuteczności egzekucji jest badana w postępowaniu o nadanie tytułowi egzekucyjnemu klauzuli wykonalności, nie zaś w postępowaniu rozpoznawczym. Skoro - zgodnie z art. 31 § 2 k.s.h. - przepis art. 31 § 1 k.s.h. nie stanowi przeszkody do wniesienia powództwa przeciwko współnikom spółki jawnej, zanim

egzekucja z majątku spółki okaże się bezskuteczna, to z perspektywy postępowania rozpoznawczego spółka i wspólnicy odpowiadają równorzędnie, a subsydiarność odpowiedzialności odnosi się jedynie do postępowania egzekucyjnego. Dlatego nie bez racji w doktrynie subsydiarność odpowiedzialności wspólnika określa się jako subsydiarność w zaspokojeniu.

Odpowiedzialność wspólników podlega także ocenie w kategoriach akcesoryjności względem długu spółki. Akcesoryjność charakteryzuje się istnieniem prawa głównego (wierzytelności) oraz prawa ubocznego (prawa zabezpieczającego), które jest podporządkowane prawu głównemu. Zakres i treść prawa ubocznego są determinowane przez zakres i treść prawa głównego. W nauce prawa prywatnego podkreśla się, że zarówno akcesoryjność, jak i solidarność bierna stanowią techniczne sposoby połączenia kilku praw (wierzytelności), które przysługują jednemu wierzycielowi względem kilku dłużników, przy czym wierzyciel jest uprawniony do jednorazowego otrzymania świadczenia. Akcesoryjność służy technicznemu uproszczeniu relacji między dwoma prawami. Zmiany, które odnoszą się do prawa głównego, rozciągają się automatycznie na prawo uboczne, co sprawia, że nie są do tego konieczne żadne dodatkowe akty. Akcesoryjność służy ponadto ochronie dłużnika ubocznego, który powinien odpowiadać tylko w takim zakresie, w jakim niezbędne jest zabezpieczenie prawa głównego.

Zawarcie układu przez spółkę jawną, powoduje restrukturyzację jej zobowiązań, jako dłużnika. Przedmiotem restrukturyzacji nie są długi wspólnika spółki. Po uprawomocnieniu się układu, z mocy prawa ulegają umorzeniu postępowania egzekucyjne, prowadzone przeciwko upadłemu w celu zaspokojenia należności objętych układem (art. 295 ust. 1 p.u.n.). Jeżeli na podstawie układu dług spółki został rozłożony na raty lub termin jego spełnienia został przesunięty, to wierzyciel wprowadzie będzie mógł dochodzić zaspokojenia z majątku wspólnika jawnego, ale na warunkach wynikających z układu.

W świetle przytoczonych regulacji określających materialnoprawną konstrukcję odpowiedzialności wspólników spółki jawnej, założenie przyjęte przez Sąd Apelacyjny o braku wpływu układu zawartego przez spółkę jawną

„H.” z wierzycielami na zakres odpowiedzialności pozwanych jako współników tej spółki, nie znajduje usprawiedliwienia. Przyjąć należało, że po zawarciu przez spółkę jawną układu w postępowaniu upadłościowym wierzyciel jest uprawniony do dochodzenia od współnika jawnego roszczenia, jednak tylko w zakresie odpowiadającym zrestrukturyzowanemu zobowiązaniu spółki.

Powołany w skardze kasacyjnej zarzut naruszenia art. 290 ust. 1, art. 291 ust. 1 u.p.n. w zw. z art. 31 § 1 i art. 22 § 2 k.s.h. przez ich błędną wykładnię i wskutek tego niewłaściwe zastosowanie, należało uznać za zasadny. Nieuzasadniony natomiast okazał się zarzut naruszenia art. 319 k.p.c., w świetle bowiem obowiązujących zasad odpowiedzialności współników za zobowiązania spółki jawnej oraz skutków układu zawartego przez spółkę jawną, przepis ten nie miał zastosowania.

Z przytoczonych względów Sąd Najwyższy orzekł, jak na wstępie (art. 398¹⁵ § 1 i art. 102 § 2 w zw. z art. 391 § 1 i art. 398²¹ k.p.c.).

jw

r.g.